

Швець В. А.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

СТАН ВИРОБНИЦТВА ТА ЕКСПОРТУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Здавна, Україна, що обдарована чималою площею чорнозему, займала визначне місце на карті міжнародного сільського господарства. Вона має славнозвісну репутацію «житниці Європи», та і не лише Європи, а й усього континенту, оскільки ми здійснюємо експорт своєї продукції в країни Азії та інші частини світу (наприклад, Африка). Серед різних культур, які успішно вирощуються тут, слід виділити основні: зернові (хлібні злаки) та кормові (кукурудза). Згідно з даними ФАО від ООН, у 2021 р. Україна займала шосте місце в світі за обсягами виробництва пшениці, отримала лідерство на ринку соняшникової олії (з часткою майже в 45%) та була в трійці лідерів за обсягами виробництва ячменю, рапсу і кукурудзи.

Але за час повномасштабної війни РФ суттєво вплинула на аграрний сектор. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України найбільш постраждалими категоріями стали: знищена або зіпсована сільськогосподарська техніка та спеціальне обладнання (4,7 млрд. дол.), заміновані поля, ускладнена логістика, дорогі добрива і насіння та низькі ціни на вирощену продукцію. Багато сховищ сільськогосподарських товарів пошкоджені: сума збитків - 1,3 млрд. дол. Найбільші втрати у виробництві зернових культур припадають на пшеницю, яка становить 2,9 млрд. дол., за нею йде соняшник – 2,5 млрд. дол., кукурудза – 1,7 млрд. дол. Хоча скорочення виробництва озимих культур (ячмінь, жито та ріпак) не драматичне, воно все ж значне (орієнтовні втрати - 3,3 млрд. дол.) [1].

Блокування ВМС росії портів України вплинуло на ціни експортно-орієнтованих товарів. Чорноморська зернова ініціатива дала змогу експортувати частину товарів із серпня 2022 р., але експортні обсяги були низькі, а витрати – високі. І не зважаючи на зупинення "зернової угоди" та намагання ворога припинити рух суден у бік одеських портів, чорноморські гуманітарні коридори функціонують [2]. Інші збої логістики теж спричинили збитки у 14,5 млрд. дол. Ще один наслідок вторгнення - глобальне зростання цін, особливо на сільськогосподарські ресурси (паливо та добрива). За цим слідує зростання вартості виробництва для українських сільгоспвиробників. Важливо враховувати витрати на відновлення земель, постраждалих від бойових дій та ракетних атак, бо це має вплив на обсяг виробництва.

Вартість ресурсів для відновлення аграрного сектору оцінюється відповідно до потреб, які загалом становлять 29,7 млрд. дол. 10,2 млрд. дол. – негайні та короткострокові потреби (2023–2026 рр.) та 19,7 млрд. дол. – середньострокові та довгострокові потреби (2027–2033 рр.; реконструкція). Термінові потреби для відновлення сільського господарства - 1,9 млрд. дол.

ПОТРЕБИ

Реконструкція - заміна та ремонт зруйнованих і пошкоджених активів (відновлення складів, сільськогосподарського обладнання/техніки), продукції та ресурсів, витрати на рекультивацию пошкоджених сільськогосподарських угідь, пересадку багаторічних насаджень.

Відновлення – відновлення сільськогосподарської діяльності, постраждалої внаслідок війни. Очікувані потреби становлять 20,4 млрд. доларів. Оцінені як поєднання ресурсів для постраждалих виробників для відновлення сільськогосподарської діяльності та забезпечення безперервного надання державних послуг.

Схема 1.1. – Потреби відновлення аграрного сектору.

Джерело: розроблено на основі [3]

Ситуація у аграріїв з реалізацією продукції в реаліях сьогодення надзвичайно складна. Особливо в Миколаївській, Херсонській, Сумській, Харківській областях на територіях, які були деокуповані. Тут вирощували соняшник, кукурудзу, пшеницю, сою, але логістика стала дуже дорогою через блокування портів, і внаслідок цього вирощування даних культур виявилось взагалі неефективним. Крім того, відзначається значний дефіцит робочої сили, адже більшість працівників фермерських господарств мобілізовані, а нових знайти доволі складно, оскільки багато людей виїхало, через постійні обстріли з боку ворога. Тому аби уникнути серйозних фінансових труднощів, фермери змушені кардинально переглядати власне агровиробництво.

Однак не тільки це стоїть на заваді збільшенню експорту зерна. Україна останнім часом виявила істотний інтерес до розвитку залізничного сполучення з країнами Європейського Союзу, адже основною перешкодою для ефективної залізничної взаємодії між Україною та країнами ЄС є різниця у ширині залізничних колій. Українська колія має ширину 1520 мм., тоді як в ЄС вона становить 1435 мм. Мета полягає у розвитку мережі європейської колії в Україні, з'єднавши найбільші населені пункти і нові промислові та економічні центри з країнами ЄС. Це зі свого боку сприятиме належній оптимізації логістики товарів [4].

Загалом, очікується, що коли Україна стане членом ЄС, то це сприятиме реконструкції та відновленню автомобільного і залізничного сполучення в західному напрямку, розвитку дунайських портів. Якщо в українських сільгоспвиробників буде впевненість у змозі безперешкодного продажу вирощеного зерна за кордон, незалежно від того, діє морський зерновий коридор чи ні, у ефективній логістиці продукції, то вони не будуть зменшувати посівні площі, і українська аграрна галузь розвиватиметься.

Перелік посилань:

1. Державна служба статистики України - Рослинництво (1991-2022 рр.) – «Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами (щомісячна інформація)»; «Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами»; «Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Суспільне новини: Україна запроваджує ліцензування експорту зерна до Східної Європи (2023 р.). URL: <https://suspihne.media/580809-ukraina-zaprovadzue-licenzuvanna-eksportu-zerna-do-shidnoi-evropi/>
3. «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення – серпень 2022» спільно підготовлений Світовим банком, Урядом України та Європейською Комісією. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf>
4. DW Made for minds. «Зернова угода не працює. Чи достатньо альтернативних шляхів». URL: <https://www.dw.com/uk/zernova-ugoda-ne-pracue-ci-dostatno-alternativnih-slahiv/a-66277803>